

Idagens Stolta Stad handlar det om släkten Swartz, där åtskilliga kom att framstå som några av stadens mest framgångsrika och viktiga personer under 1800-talet och en bit in på detta sekel.

Vi har också träffat en sentida ättling som slår upp sin verksamhet i det kvarter där minnet av hans farfars farfar fortfarande står kvar.

Redaktör: LASSE SÖDERGREN
Tfn: 011-200 151

För 160 år sedan uppförde förfadern John Swartz fastigheten vid hörnet av Skolgatan och Olai Kyrkogata. Nu slår Pehr Swartz, ättling i rakt nedstigande led upp en fiskbutik i samma kvarter.

– Det känns nästan som att det är ödesbestämt att det blev just här, säger Pehr Swartz.

Foto: JOCKE BLOMQUIST

En Swartzare i förfädernas kvarter

LASSE SÖDERGREN

För 160 år sedan uppfördes fastigheten av snusfabrikören John Swartz. Under nästan två decennier fungerade den som änkesäte för dennes änka.

Nu slår Pehr Swartz, 37, ättling i rakt nedstigande led, upp en butik för fisk och skaldjur i samma kvarter.

– Det känns nästan som att det är ödesbestämt att det blev just här, säger Pehr Swartz, när vi träffar honom i butiken, dagarna innan invigningen.

Uppfördes 1837

Det var år 1837 som John Swartz uppförde huset i kvarteret Smedjan, i hörnet av Skolgatan och Olai Kyrkogata.

Till fastigheten hörde en trädgård samt stall, uthus och förråd.

John Swartz avled 1853 och hustrun Gustava, kallad för Stava, flyttade ut från det Swartziska huset vid Knäppingsborg och inredde sitt änkesäte i hörnhuset.

Änka i orubbat bo

Enligt testamentet skulle änkan efter John Swartz sitta i orubbat bo och huset fylldes med alla möbler, kristallkronor, tavlor etcetra.

Här levde sedan Stava Swartz ett tillba-

kradret liv under sina sista 17 levnadsår, förmodligen värdande minnet av maken och sex av sina barn som hade dött en för tidig död.

Huset vid Skolgatan har sedan upplevt skiftande verksamheter.

Av en slump

I slutet på 1800-talet startade systerarna Ellen och Maria Moberg, barnbarnsbarn till Stava, den barnträdgård som sedan utvecklades till

Fröbelinstitutet. Idag ägs fastigheten av Bielkhammars mäklarbyrå. Och för Pehr Swartz var det lite av en slump att han hamnade just i förfädernas kvarter.

– Jag har haft en idé om att öppna en egen fisk- och skaldjursbutik i flera år, säger han. Men jag har väntat på rätt lokal.

– När jag först tittade på lokalen visste jag inte att det var min farfars farfar som byggt huset och gården.

– Men på något sätt känns det som att

komma hem. Pehr Swartz är yngst i en syskonskara av tio. Förutom han själv är det ett par syskon som för den swartziska traditionen vidare som egenföretagare.

– I första hand kommer jag att hålla ett bassortiment av fisk och skaldjur. Därefter kan det bli dags att utveckla verksamheten.

Källor: Boken om Norrköping av Birgit Gejvall Seger.

STOLTA STADS BILDTÄVLING

FRÅGA 1
Egges teater som låg vid nuvarande Tre Prinsars gränd har framför allt gått till historien för en företeelse. Vilken?
1. Kravaller och gatlopp på 1780-talet, sedan en av de kvinnliga aktörerna uppträdde naken.
X. Det nordiska uruppförandet 1776 av Shakespeares Romeo och Julia.
2. Storbranden 1822 började just här.

FRÅGA 2
Den här byggnaden vid Saltängsgatan byggdes år 1760 och tillbyggdes i början av 1800-talet. I huset fanns bland annat Stjärnan, Norrköpings äldsta biograf. Men vad kallas huset?
1. W 6-huset.
X. Scherliniska huset.
2. Liebenfeldska gården.

FRÅGA 3
Den här byggnaden, idag Kyrkans Hus, uppfördes i mitten på 1800-talet. Den arkitekt som har ritat byggnaden är även ansvarig för en systerbyggnad, vilken fungerade som bomullsmagasin till Holmens bruk. Vilken är systerbyggnaden?
1. Paradén.
X. Kopparkypen.
2. Konstantinopel.

Svaret skickar du till
Norrköpings Tidningar,
601 83 Norrköping.
Senast 18 december
vill vi ha ditt svar.
Märk kuvertet "Stolta Stad".
Rätta svaren presenteras
27 december.

FRÅGA 1	☐	☐	☐
FRÅGA 2	☐	☐	☐
FRÅGA 3	☐	☐	☐

Namn:
Adress:
Postnr: Postadress:

De tre först öppnade rätta svaren får var sitt NT-badlakan.

STOLTA STADS BILDTÄVLING

Här har ni svaren till tävling nr 5

FRÅGA 1 = 2
Stenhuset uppfördes av Louis De Geer.

FRÅGA 2 = 1
Detta hus var förut stadens första spår-vagnshallar.

FRÅGA 3 = X
Kvarteret Kalven uppfördes av Record, Norrköpings första bostadsförening.

De tre först öppnade rätta lösningarna har skickats in av:

Yngve Johansson, Norrköping. Märta Johansson, Norrköping. Olle Westerberg, Åby.

Ni får var sitt NT-badlakan. Grattis!

John Swartz
med tillnamnet Norrköpingskungen, 1790-1853, utvidgade fabriksrörelsen och som familjeresidens uppförde han det Swartziska huset.

Carl Swartz, 1858-1926, fungerade från 1906 till 1911 som finansminister i den Lindmanska ministären. År 1917 var han under en kortare period statsminister.

Pehr Swartz, 1860-1939, yngre bror till Carl Swartz. Han byggde bland annat om det Swartziska huset, flyttade ut kvarnrörelsen till Djurön och donerade sin imponerande konstsamling till Norrköpings stad.

De dominerade staden

LASSE SÖDERGREN

Pehr Swartz förfäder var dominerande namn i Norrköping under flera generationer.

Förutom verksamheten som framgångsrika industridkare spelade de en stor roll i stadens politiska, sociala och kulturella liv.

Det var de inflyttade bröderna Petter och Olof Swartz som grundlade släktimperiet, då de förlade sin snustillverkning till egendomen Knäppingsborg på 1760-talet. Där fanns då redan en kvarnrörelse.

Norrköpingskungen

Arvtagaren Petter Jacob Swartz kunde trots en ödesdiger brand utöka familjeföretaget, men det var Petter Swartz sonson, John Swartz, som stod för den stora utvecklingen av företaget.

John Swartz, med tillnamnet Norrköpingskungen, utvidgade fabriksrörelsen och som familjeresidens uppförde han under åren 1841-42 fastigheten vid Järnbrogatan 1, det Swartziska huset, ritat av arkitekten Carl Theodor Malm.

John Swartz arbetade för sin hemstad på ett flertal områden. Han tillhörde bland annat Borgerskapets Äldste och var en av grundarna av Norrköpings Sparbank. Han var även en eldsjäl bakom organisationen av fattigvården och tog initiativ till stadens gasverk.

Efter John Swartz tog sönerna Erik och

Johan Gustaf över. Erik Swartz genomförde en stor ombyggnad av kvarteren Knäppingsborg och Nya Strömmen på 1870-talet.

Byggt Stenkullen

Bland annat infördes turbiner i stället för de gamla vattenhjulen vid den vattenkanal som gick genom kvarteren.

Erik Swartz var medlem i stadsfullmäktige och representerade staden i riksdagen. Som sommarnöje byggde han Stenkullen och det var även han som låg bakom tillkomsten av Promenaderna.

Johan Gustaf tog över kvarnrörelsen, vilken utformades till firman J G Swartz och han drev samtidigt Herstabergs lantbruk. Han var från 1863-81 ordförande i stadsfullmäktige.

Nästa generation Swartz att ta över var Carl och Pehr, söner till Erik. Carl Swartz övertog snusfabriken och brodern Pehr kvarnrörelsen.

Carl Swartz, farfar till Pehr Swartz i artikeln ovan, var i början av 1900-talet ledamot i riksdagens första kammare och fungerade från 1906 till 1911 som finansminister i den Lindmanska regeringen.

År 1917 var han under en kortare period statsminister för en borgerlig regering.

Sälde snusfabriken

Och det var som finansminister som Carl Swartz låg bakom förstatligandet av den svenska tobaksindustrin. Snusfabriken i Norrköping såldes på 1910-talet till det som senare skulle bli Svenska Tobaksmo-

nopelet.

Sin villa vid Södra Promenaden donerade han till staden för museum och bibliotek. Själva bodde han på Stenkullen. I början på 1890-talet uppförde Carl Swartz Villa Skoga, ett stenkast från Stenkullen.

Under Pehr Swartz flyttade kvarnrörelsen 1912 ut till Djurön och några år senare delades firman J G Swartz upp i ett kvarnaktiebolag och en handelsrörelse.

Även Pehr Swartz ägande sig åt allmänna värv i staden och han var ledamot av stadsfullmäktige, hamnstyrelsen och drätselkammaren etcetra.

Herre på Djurön

Vid Knäppingsborg byggde han om kontoret och genomförde förändringar i det Swartziska huset åt sig och sin familj. Ovanpå kontorslokalerna anlades en vacker terrass.

Till staden donerade han sin imponerande konstsamling som utgjorde en av grundstenarna till museet i broderns donerade fastighet.

Ute på Djurön skapade han en liten koloni välbyggda arbetarbostäder och han rustade också upp herrgården från 1700-talet.

Här inredde han på äldre dagar ett vackert hem, dit han kunde dra sig tillbaka. □

Källor: Det Swartziska huset och Swartzarna av Kerstin Sandberg. Kvarnaktiebolaget J.G.S 100 år.